

Лівар Ю. О.,
здобувач

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ У ВИГЛЯДІ АДМІНІСТРАТИВНОГО АРЕШТУ

Анотація. Стаття присвячена опису та характеристиці структури провадження по виконанню постанов про накладення адміністративних стягнень у вигляді адміністративного арешту. Виділяється чотири стадії такого провадження. Розглядається проблема вирішення колізії, пов'язаної із моментом початку виконання постанови і реалізацією права на оскарження постанови.

Ключові слова: адміністративний арешт, постанова про застосування адміністративного арешту, провадження по виконанню адміністративних стягнень, оскарження постанови про застосування адміністративного арешту.

Постановка проблеми. Адміністративний арешт є найбільш суворим адміністративним стягненням. Відповідно до статті 32 КУпАП, адміністративний арешт установлюється і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб. Адміністративний арешт призначається районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею). Адміністративний арешт не може застосовуватись до вагітних жінок, жінок, що мають дітей віком до дванадцяти років, до осіб, які не досягли вісімнадцяти років, до інвалідів першої і другої груп.

Адміністративний арешт за своїм змістом є короткочасним позбавленням волі для особи, що вчинила адміністративне правопорушення, а відтак справляє найбільший вплив на особу правопорушника. Проте слід зазначити, що цей вид адміністративного стягнення є найбільш спірним з точки зору застосування його хоча й судом, але все ж таки в адміністративному порядку, що значно обмежує права особи, підданої такому адміністративному стягненню. Відтак постає проблема відповідності процесуальних засад виконання постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту з точки зору її відповідності цілям адміністративної відповідальності та засадам забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Мета статті полягає в аналізі процесуальних засад виконання постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту та їх оцінці з точки зору відповідності цілям адміністративної відповідальності та засадам забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам проблем застосування адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту присвячено немало наукових праць, серед яких можна виділити праці Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, Н. В. Хорошак, І. І. Піскуна, Г. В. Джагупова та інших. Проте процесуальним засадам виконання постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту увага майже не приділялась. Це обумовлюється у значній мірі обмеженістю відповідного правового регулювання з одного боку, а з іншого, малодоступністю матеріалів щодо практичного виконання відповідних постанов через режимні обмеження.

Виклад основного матеріалу. В тому, що виконання постанов про накладення адміністративних стягнень у вигляді ад-

міністративного арешту здійснюється у процесуальній формі немає жодних сумнівів. У Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) відповідному провадженню присвячена глава 32, яка має назву «Провадження по виконанню постанов про застосування адміністративного арешту».

Відповідно до статті 326 КУпАП, постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту виконується негайно після її винесення.

Відповідно до статті 327 КУпАП, осіб, підданих адміністративному арешту, тримають під вартою в місцях, що їх визначають органи внутрішніх справ. При виконанні постанови про застосування адміністративного арешту арештовані піддаються особистому оглядові. Строк адміністративного затримання зараховується до строку адміністративного арешту.

Відбування адміністративного арешту провадиться за правилами, встановленими законами України.

Відповідно до статті 328 КУпАП, особи, піддані адміністративному арешту за правопорушення, передбачені частиною першою статті 44, статтями 173, 173-2, частиною третьою статті 178, статтею 185, частиною другою статті 185-1 і частиною першою статті 185-3 цього Кодексу, використовуються на фізичних роботах.

Організація трудового використання осіб, підданих адміністративному арешту, покладається на виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

Особам, підданим адміністративному арешту, за час перебування під арештом заробітна плата за місцем постійної роботи не виплачується.

Режим тримання осіб, підданих адміністративному арешту визначається Наказом МВС України від 18 серпня 1992 року № 552 «Про затвердження Положення про спеціальний приймальник-розподільник для утримання осіб, підданих адміністративному арешту». Відповідно до цього наказу, спеціальний приймальник утворюється, реорганізується, ліквідується рішенням Ради міністрів Республіки Крим, обласної, Київської і Севастопольської міської державної адміністрації для обслуговування одного або декількох органів внутрішніх справ. Спеціальний приймальник є юридичною особою, має гербову печатку із своїм найменуванням і здійснює грошові операції через поточні рахунки в установі Національного банку України або централізовану бухгалтерію ОВС.

Місцеві органи влади та управління надають спеціальному приймальнику безкоштовно відповідні службові приміщення, автотранспорт, засоби зв'язку, інвентар та обладнання і несуть витрати по їх утриманню.

Спеціальний приймальник повинен мати внутрішній огорожений двір. Для здійснення пропускового режиму в приймальнику з лімітом на 50 і більше місць обладнується контрольно-пропускний пункт.

Керівництво спеціальним приймальником і контроль за його діяльністю здійснює орган внутрішніх справ, при якому

він утворений, управління (відділ) громадської безпеки ГУ і УВС, УМВСТ.

В органах внутрішніх справ, де утворення спеціальних приймальників недоцільне, особи, піддані адміністративному арешту, утримуються в ізоляторах тимчасового тримання затриманих і взятих під варту осіб (ІТТ). Для цього в ІТТ виділяються спеціальні камери, обладнані належним чином. На адмінарештованих, що утримуються в ІТТ, в повному обсязі розповсюджуються всі вимоги щодо режиму і умов утримання, передбачених Положенням про спеціальний приймальник для утримання осіб, підданих адміністративному арешту.

Спеціальний приймальник приймає адмінарештованих цілодобово при наявності таких документів:

а) постанови судді про адміністративний арешт, ним підписаної і скріпленої печаткою суду;

б) протоколу особистого обшуку з вилученими цінностями і предметами;

в) документу, що посвідчує особу адмінарештованого.

Адмінарештовані мають право:

а) одержувати харчування і матеріально-побутове забезпечення за встановленими нормами;

б) подавати через адміністрацію приймальника заяви і скарги;

в) читати газети, журнали;

г) користуватися власним одягом за сезоном.

Адмінарештованим забороняється:

а) порушувати встановлений порядок і тишу в камерах та інших приміщеннях спеціального приймальника, вступати в суперечки із працівниками приймальника;

б) псувати речі приймальника, робити будь-які надписи на стінах, а також на предметах і речах, що знаходяться у приймальнику;

в) мати при собі гроші і заборонені для зберігання предмети;

г) вживати спиртні напої і наркотичні засоби;

д) мати або виготовляти гральні карти, займатися азартними іграми;

е) вести листування, отримувати передачі і посилки (окрім речей особистого туалету), грошові перекази, купувати продукти харчування.

Як відмічає І. І. Піскун, згідно зі ст. 300 КУпАП постанова про адміністративний арешт виконується органом внутрішніх справ у порядку, встановленому законами України. Така вимога законодавця грубо порушується, адже порядок виконання постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту та виправних робіт визначений у відомчому нормативному акті МВС України. Існуюче положення про спеціальний приймальник для утримання осіб, підданих адміністративному арешту, готувалось і приймалось ще в 1992 році, до прийняття Конституції України, і тому в ньому не дотримано одного з основних принципів – принципу верховенства права, за яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Але, норми даного положення порушують майнові та деякі інші права адмінарештованих [2, с. 14; 3, с. 120-123].

З точки зору структури провадження по виконанню постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту, у структурі даного провадження можна виділити такі стадії:

– стадія звернення постанови до виконання;

– підготовка до виконання постанови;

– безпосереднє виконання постанови;

– завершення виконання.

На стадії звернення постанови про накладення адміністративного стягнення до виконання відбувається передача постанови до органу внутрішніх справ, який буде здійснювати виконання.

На стадії підготовки до виконання здійснюється транспортування особи, підданої адміністративному арешту до приймальника розподільника чи ізолятора тимчасового тримання; особистий огляд такої особи та вилучення у неї наявних цінностей та інших предметів; проведення санітарної обробки; оформлення документів на тримання особи у приймальнику – розподільнику або ізоляторі тимчасового тримання.

На стадії виконання постанови про накладення адміністративного стягнення здійснюється тримання особи підданої адміністративному арешту у відповідному приміщенні приймальника-розподільника або ізолятора тимчасового тримання відповідно до вимог режиму, встановленого для даних установ, а також залученні до фізичної праці.

На стадії завершення виконання постанови про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту відбувається повернення вилучених у особи підданій адміністративному арешту вилучених у неї предметів і цінностей та виведення її за межі приймальника-розподільника або ізолятора тимчасового утримання.

Незважаючи на досить просту конструкцію провадження по виконанню постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту, існує одна проблема, пов'язана із її виконанням.

У нормативних конструкціях процедур виконання адміністративних стягнень, як правило, передбачено умови виконання відповідної постанови у разі її оскарження. Так, відповідно до частини другої статті 299 КУпАП, при оскарженні постанови про накладення адміністративного стягнення постанова підлягає виконанню після залишення скарги без задоволення, за винятком постанов про застосування заходу стягнення у вигляді попередження, а також у випадках накладення штрафу, що стягується на місці вчинення адміністративного правопорушення.

Хоча вказана норма містить певні винятки, вони не охоплюють ситуації із застосуванням адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту.

Для окремих видів адміністративних стягнень передбачаються спеціальні заходи відстрочення виконання постанови, пов'язані із фактом її оскарження. Так, відповідно до частини другої статті 318 КУпАП, дія виданого замість вилученого посвідчення водія (свідоцтва, диплома) тимчасового дозволу на право керування транспортним засобом, річковим або маломірним судном продовжується до закінчення строку, встановленого для подання скарги, або до прийняття рішення по скарзі.

Відповідно до частини третьої статті 329 КУпАП, майнова шкода має бути відшкодована порушником не пізніше, як через п'ятнадцять днів з дня вручення йому копії постанови (стаття 285), а в разі оскарження такої постанови – не пізніше, як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про залишення скарги без задоволення.

Але відповідно до статті 294 КпАП постанова судді у справах про адміністративне правопорушення набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги чи протесту прокурора, за винятком постанов про застосування стягнення, передбаченого статтею 32 цього Кодексу. А статтею 32 КУпАП регламентується такий вид адміністративних стягнень, як адміністративний арешт. Тобто, постанова про застосування адміністративного стягнення у вигляді адміні-

стративного арешту набирає законної сили одразу після її винесення. Крім того, відповідно до статті 326 КпАП, постановою районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту виконується негайно, після її винесення.

Формально можливість оскарження та перегляду постанови про застосування адміністративного арешту існує, але така можливість може бути реалізована тільки впродовж відбування особою такого арешту.

Відповідно до статті 294 КпАП апеляційна скарга, протест прокурора подаються до відповідного апеляційного суду через місцевий суд, який виніс постанову. Місцевий суд протягом трьох днів надсилає апеляційну скаргу, протест прокурора разом із справою у відповідний апеляційний суд. Апеляційний перегляд здійснюється суддею судової палати апеляційного суду в кримінальних справах протягом двадцяти днів з дня надходження справи до суду.

Таким чином, з моменту подачі апеляційної скарги до перегляду відповідної постанови може пройти до двадцяти трьох днів. Може виникнути ситуація, коли справа буди призначена до розгляду вже після того, як особа відбуде повний строк адміністративного арешту. Навіть за умов, якщо постанову буде скасовано як незаконну, людина вже буде піддана адміністративному стягненню. Порушення прав людини тут є очевидними і залишається відкритим питання якою має бути компенсація за втрачені дні життя. На ці обставини свого часу звертав увагу А. В. Кишинський [4, с. 91-94].

Очевидною є наявність колізії між нормами КУпАП, які встановлюють негайне виконання постанови про застосування адміністративного арешту, з нормами, які надають правопорушнику право оскаржити таку постанову.

Уявляється, що найбільш кардинальним рішенням згаданої проблеми була б реалізація концепції кримінального (підсудного) проступку, сформульованої свого часу українськими вченими [5, с. 39-42] і яка частково була реалізована у новому Кримінально-процесуальному кодексі України.

Відповідно до цієї концепції, до категорії кримінальних проступків мають бути віднесені передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо).

За їх вчинення можуть бути передбачені стягнення у вигляді короткострокового позбавлення волі, штрафу у певному обмеженому розмірі, позбавлення спеціальних прав, залучення до обов'язкових робіт тощо, а також застосовуватись спеціальна конфіскація. Вчинення кримінальних проступків не матиме таких правових наслідків, як судимість.

Але перспектива запровадження інституту кримінального проступку хоча і є реальною, проте невідомо, коли вона стане дійсністю.

Для вирішення зазначеної колізії можна запропонувати такі заходи. По-перше, необхідно встановити правило, згідно з яким справи про адміністративні правопорушення, за які може бути призначений адміністративний арешт розглядалися би колегією із трьох суддів з обов'язковою участю адвоката. Це дозволить суттєво знизити ризик необ'єктивного вирішення справи і призначення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту.

Крім цього, було б доцільним встановити правило, згідно з яким виконання постанови про застосування адміністративного арешту відтермінується до моменту прийняття рішення про оскарження такої постанови. Але рішення про скасування

має бути прийняте протягом доби з моменту прийняття судом рішення про застосування адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту. До того часу особа, до якої застосовано адміністративне стягнення перебуває у стані адміністративного затримання. При цьому протягом цього часу така особа має необмежене право спілкування з адвокатом або самостійного оскарження. Якщо протягом доби відповідна скарга не подана, постановою про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту набуває чинності і відбувається її виконання.

Якщо ж скаргу подано, то особа перебуває у стані адміністративного затримання до прийняття відповідного рішення апеляційним судом.

При цьому важливо виключити можливість як зловживання правом на оскарження з боку особи до якої застосовано адміністративне стягнення, так і упередженості з боку суду. Для запобігання першому необхідно встановити, що час адміністративного затримання не включається до строку адміністративного арешту. Для запобігання другому – встановити чіткі правила відшкодування моральної шкоди особі, відносно якої апеляційний суд скасує постанову про накладення адміністративного арешту.

Ще однією особливістю провадження по виконанню адміністративних стягнень у вигляді адміністративного арешту, є здійснюване в рамках такого провадження трудове використання осіб, підданих адміністративному арешту. Відповідно до статті 328 КУпАП, особи, піддані адміністративному арешту за правопорушення, передбачені частиною першою статті 44, статтями 173, 173-2, частиною третьою статті 178, статтею 185, частиною другою статті 185-1 і частиною першою статті 185-3 цього Кодексу, використовуються на фізичних роботах. Особам, підданим адміністративному арешту, за час перебування під арештом заробітна плата за місцем постійної роботи не виплачується.

Відтак виходить, що фактично зміст адміністративного арешту як адміністративного стягнення містить дві складові, а саме тимчасове позбавлення волі особи, що вчинила адміністративне правопорушення на строк до 15 діб та її безоплатне трудове використання.

Оскільки організація трудового використання осіб, підданих адміністративному арешту, покладається на виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, то виникає питання доцільності такого елемента адміністративного стягнення. За таких умов адміністративний арешт значною мірою перетворюється на громадські роботи, які організуються тими самими суб'єктами.

Висновки. Таким чином, з точки зору структури провадження по виконанню постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту, у структурі даного провадження можна виділити чотири стадії: стадія звернення постанови до виконання; підготовка до виконання постанови; безпосереднє виконання постанови; завершення виконання. Таке положення певним чином спростовує поширені погляди про двохелементну структуру відповідної стадії або провадження (звернення до виконання та безпосереднє виконання).

Потребує удосконалення правове регулювання моменту, з якого починається провадження по виконанню постанови про застосування адміністративного арешту. Цей момент має бути узгоджений із реалізацією права особи на оскарження такої постанови.

З урахуванням викладеного досить перспективними уявляються наукові дослідження, пов'язані із обґрунтуванням доцільності існування такого адміністративного стягнення як адміністративний арешт, а також удосконалення процесуальних засад його реалізації.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
2. Піскун І. І. Адміністративно-правові засади встановлення і застосування адміністративного арешту, виправних та громадських робіт: Автореф. дис. канд. юрид. наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; Київський національний університет внутрішніх справ, Київ, 2006. – 21 с.
3. Піскун І. І. Актуальні проблеми виконання постанов суду про застосування адміністративного арешту: Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Київ: КНУВС, 2006. – С. 120-123.
4. Кишинський А. В. Забезпечення прав осіб, до яких застосовується адміністративний арешт / А. В. Кишинський // Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства: Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ 12 – 14 лист. 2010 р.) – К. : ІП ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2010. – С. 91-94.
5. Коліушко І., Голосніченко І. До проблеми відмежування адміністративних проступків від проступків, що підпадають під юрисдикцію суду // Право України. – 2001. – № 3. – С 39-42.

Ливар Ю. О. Процессуальные основы исполнения постановлений о наложении административного взыскания в виде административного ареста

Аннотация. Стаття посвящена описанию и характеристике структуры производства по исполнению постановлений о наложении административных взысканий

в виде административного ареста. Выделяется четыре стадии такого производства. Рассматривается проблема разрешения коллизии связанной с моментом начала исполнения постановления и реализацией права на обжалование постановления.

Ключевые слова: административный арест, постановление по применению административного ареста, производство по исполнению административных взысканий, обжалование постановления о применении административного ареста.

Livar J. The procedure grounds of resolutions execution concerning imposition of administrative penalties in the form of administrative arrest

Summary. The article is devoted to the description and characteristic features of the procedure structure of the resolution execution concerning administrative penalty in the form of administrative arrest. Four stages of this procedure are distinguished. The problem of the collision solution connected with the moment of starting the procedure of the resolution execution and the realization of a person's right to challenge this resolution.

Key words: administrative arrest, resolution concerning the usage of administrative arrest, procedure concerning imposition of administrative penalty, challenging the resolution on the usage of administrative arrest.